

णमोत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स
श्री प्रेम-भुवनभानु-पद्म-जयघोषसूरिसद्गुरुभ्यो नमः
श्री भुवनभानुसूरि जन्मशताब्दीये नवलुं नजराणुं-७५

दशविधसामाचारीरहस्यप्रतिपादिका
नवनिर्मितसंस्कृतप्रकरणरूपा

आचारोपनिषद्

नूतनसंस्कृतप्रकरणसर्जनम्+गुर्जरभाषानुवादः+सम्पादनम्
प्राचीन श्रुतोद्धारक प.पू. आचार्यदेव-श्रीमद्विजयहेमचन्द्रसूरीश्वराणां शिष्या
आचार्यविजयकल्याणबोधिसूरीश्वराः

प्रकाशक

श्री जिनशासन आराधना ट्रस्ट

- કૃતિ : આચારોપનિષદ્ (સંસ્કૃત, ૧૦૦ શ્લોક પ્રમાણ)
- કૃતિકાર : પ્રાચીન આગમ-શાસ્ત્રોદ્ધારક પ.પૂ.આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ ના શિષ્ય પ.પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય કલ્યાણબોધિસૂરીશ્વરજી મહારાજ.
- વિષય : દશ પ્રકારની સામાચારી
- મુખ્ય આધાર ગ્રંથો : સામાચારી પ્રકરણ, પંચાશક, આવશ્યકનિર્યુક્તિ, લોકપ્રકાશ.
- વિશેષતા : સુગમ શૈલીમાં પ્રત્યેક સામાચારી પર ૮-૮ શ્લોકોનું નવસર્જન, સરળ ગુજરાતી અનુવાદ સાથે. સહેલાઈથી કંઠસ્થ થઈ શકે તેવો પદ્યબંધ. સામાચારીના સમ્યક્ પાલન અને પરિણતિ કેળવવા માટે એક સુંદર આલંબન.

- પઠન-પાઠનના અધિકારી : ગીતાર્થગુરુ અનુજ્ઞાત આત્મા.
- વિ. સં. ૨૦૬૮ ● પ્રતિ : ૫૦૦ ● આવૃત્તિ : પ્રથમ ● મૂલ્ય : રૂ. ૧૧૦.
આ પુસ્તક જ્ઞાનદ્રવ્યથી પ્રકાશિત થયું છે. માટે ગૃહસ્થે મૂલ્ય ચૂકવીને માલિકી કરવી.

- પ્રકાશક : શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ
E-mail : jinshasan_108@yahoo.com

© શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

Copyright held by Shree Jinshasan Aradhana Trust under Indian Copyright Act, 1957. [http://copyright.gov.in/documents/copyright-rules-1957, pdf.](http://copyright.gov.in/documents/copyright-rules-1957.pdf)

Note : Unauthorised usage, whether uploading on any website or printing in a book or forwarding to others on the internet or putting up on a blog is prohibited. Reproduction of this text by any means whether in part or in full, cannot be made unless express written consent obtained from shree Jinshasan Aradhana Trust. Any violation of this shall be deemed a violation of the intellectual rights of the publisher & of the copyright act, 1957.

મુદ્રક : ભરત ગ્રાફિક્સ, ન્યુ માર્કેટ, પાંજરાપોળ, રિલીફ રોડ, અમદાવાદ-૧.
Ph. : 079-22134176, M : 9925020106, E-mail : bharatgraphics1@gmail.com

સુકૃત સહયોગી

શ્રી મરીન ડ્રાઈવ જૈન આરાધક મંડળ મુંબઈ

અનુમોદના... અભિનંદન... ધન્યવાદ
જ્ઞાનનિધિના સદ્વિનિયોગ બદલ
શ્રીસંઘ તથા ટ્રસ્ટીઓની ભૂરિ ભૂરિ અનુમોદના

- પ્રાપ્તિસ્થાન : શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ
મુંબઈ : શ્રી ચંદ્રકુમારભાઈ બી. જરીવાલા,
દુ.નં. ૬, બદ્રીકેશ્વર સોસાયટી, મરીન ડ્રાઈવ 'ઈ' રોડ,
નેતાજી સુભાષ માર્ગ, મુંબઈ. ફોન : ૨૨૮૧૮૩૮૦
શ્રી અક્ષયભાઈ જે. શાહ
૫૦૬, પદ્મએપાર્ટમેન્ટ, જૈન દેરાસરની સામે,
સર્વોદયનગર મુલુંડ (વે.) મુંબઈ-૪૦૦૦૮૦. ફોન : ૨૫૬૭૪૭૮૦
પાટણ : શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ એસ. સંઘવી
૬-બી, અશોકા કોમ્પ્લેક્સ, પહેલા રેલવે ગરનાળા પાસે,
પાટણ, ઉ.ગુ. ફોન : ૮૮૦૮૪ ૬૮૫૭૨
અમદાવાદ : શ્રી બાબુભાઈ સરેમલજી બેડાવાળા
સિદ્ધાચલ બંગલોઝ, સેન્ટ એન. સ્કુલ પાસે, હીરા જૈન સોસાયટી,
સાબરમતી, અમદાવાદ-૫. ફોન : ૨૭૫૦૫૭૨૦, ૨૨૧૩૨૫૪૩

આચાર: પ્રથમો ધર્મ:

વિ.સં. ૨૦૬૭... ફાગણ મહિનામાં અંધેરી - ઈર્લા મુકામે સામુદાયિક મિલન થયું. પ.પૂ. ગચ્છાધિપતિશ્રી આદિ સાત-સાત આચાર્ય ભગવંતો... લગભગ સવા સો જેટલા શ્રમણ ભગવંતો... સ્વાધ્યાય, ભક્તિ, વાચના, પરિષદ્ આદિથી તરબતર એ અવિસ્મરણીય ક્ષણોમાંથી પસાર થવાનું પરમ સૌભાગ્ય સાંપડ્યું.

પરિષદોમાં થયેલી અનેક વિચારણાઓ અને નિર્ણયોમાંથી એક વાત આ હતી. વ્યવહારિક અભ્યાસમાં **SSC** સુધી બધાને એક જ અભ્યાસક્રમ હોય છે. ધોરણ ૧૧ થી (કે ક્યાંક ધોરણ ૧૨ પછી) જ વિદ્યાર્થી પોતાને મનપસંદ વિષય લઈ શકે છે. તેમ આપણે ત્યાં પણ જે શ્રમણ (૧) અધ્યાત્મ, (૨) વૈરાગ્ય અને (૩) આચારના ક્ષેત્રમાં 'સોલિડ' કક્ષાને પ્રાપ્ત કરી લે, તે જ શ્રમણ પોતાને ઈષ્ટ એવા જ્યોતિષ આદિ વિષયોમાં પોતાના ગુરુદેવની આજ્ઞાપૂર્વક આગળ વધી શકે.

કેટલી માર્મિક વાત ! હજુ ચિંતન કરીએ તો એમ લાગે છે, કે આચારના સુરક્ષાકવચ વિના અધ્યાત્મ અને વૈરાગ્ય ટકી શકે, એવી શક્યતા લગભગ નથી. અરે, આચાર વિનાની અધ્યાત્મ-વૈરાગ્યની વાતો પણ પ્રાયઃ દંભમાત્ર બની જાય છે. માટે સૌ પ્રથમ આવશ્યકતા છે આચારમાં સુસ્થિત થવાની.

પ્રસ્તુત પ્રબંધનો પણ આ જ વિષય છે - સામાચારી. દર ચૌદશે અતિચારમાં દરેક સંયમી ભગવંતો બોલે છે - 'ઈચ્છા-મિચ્છાદિક દશવિધ ચક્રવાલ સામાચારી સાચવી નહીં.' પણ આ દશ સામાચારીના નામ ક્યાં ? તેમનું સ્વરૂપ શું ? ઈત્યાદિ જ્ઞાન બહુ થોડાને હોય છે. આનું નિરૂપણ કરનારા આગમાદિ ગ્રંથોનો અભ્યાસ કદાચ સંયમગ્રહણના વર્ષો પછી શક્ય બનતો હોય છે. તો કેટલાક મહાત્માઓ તથાવિધ ક્ષયોપશમનો અભાવ આદિ કારણોથી તેના અભ્યાસથી વંચિત જ રહે છે. આ પરિસ્થિતિમાં સંયમજીવનની પ્રાણસમી સામાચારી સર્વ મહાત્માઓને સુગમ-સુલભ થાય એ

પ્રયોજનથી આ નૂતન સંસ્કૃત પ્રકરણની રચના કરી છે. માત્ર ૧૦૦ શ્લોકનું આ પ્રકરણ નાના-મોટા કોઈ પણ મહાત્મા સહેલાઈથી ગોખી શકે તેમ છે. સાથે જ સરળ ગુજરાતી અનુવાદ પણ આપેલો છે.

જિનાજ્ઞાનું પાલન, સુવિહિત પરંપરાનો આદર, સંયમજીવનની સાર્થકતા, વિશિષ્ટ કર્મક્ષય, પ્રકૃષ્ટ પુણ્ય ઉપાર્જન આ બધા તો સામાયારી પાલનના લાભો છે જ. સાથે સાથે બાહ્યદષ્ટિએ પણ સામાયારી પાલનના અનેકાનેક પ્રત્યક્ષ લાભો છે. જેમકે જે ગ્રુપમાં ઈચ્છાકાર સામાયારીનું પાલન થાય, તે ગ્રુપમાં કદી પણ અલ્પ પણ કલહ-સંકલેશ થવાની કોઈ શક્યતા નથી. એ ગ્રુપમાં પરસ્પરનો પ્રેમભાવ અતૂટ બની રહે છે. તથાકાર સામાયારીનું પાલન થાય, ત્યાં ગુરુ-શિષ્યના સંબંધમાં કદી પણ તિરાડ પડતી નથી.

આવા બાહ્ય-અભ્યંતર અનેકાનેક લાભો મેળવવા માટે આ પ્રકરણને કંઠસ્થ કરીને તેનું ફરી ફરી પરિશીલન કરી, એ શક્ય ન બને તો વારંવાર વાંચન કરવા દ્વારા પણ સામાયારીનું સમ્યક્જ્ઞાન મેળવી તેનો પ્રાયોગિક અમલ-આચરણ કરી શકાય. ‘આચાર’ના આસેવન દ્વારા સ્વ-પર ને યથાખ્યાત ચારિત્રરૂપ ઉત્કૃષ્ટ આચારની પ્રાપ્તિ થાય એ જ આ નૂતન પ્રકરણના સર્જનનું ફળ ઈચ્છું છું.

પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા તથા પરમોપકારી પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાની કૃપાથી આ પ્રબંધ સંપન્ન થયેલ છે. આ ગ્રંથના મૂલાધાર છે- મુનિ જિનપ્રેમવિ. અને અનન્ય સહયોગી છે મુનિ ભાવપ્રેમ વિ. તથા મુનિ રાજપ્રેમ વિ. તેમજ ભરત ગ્રાફિક્સ દ્વારા ટાઈપ સેટીંગ આદિ કાર્ય સુચારુરૂપે પૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે. જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ લખાયું હોય તો મિચ્છામિ દુક્કડમ્. ક્ષતિનિર્દેશ કરવા માટે બહુશ્રુતોને નમ્ર પ્રાર્થના.

ફા.વ. ૧૩, વિ.સં. ૨૦૬૭
વર્ધમાન હાઈટ્સ,
ચિંચપોકલી,
મુંબઈ

પ્રાચીન આગમ-શાસ્ત્રોદ્ધારક
પ.પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય
હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાનો
ચરણ સેવક
આચાર્ય વિજય કલ્યાણબોધિસૂરિ

॥ આચારોપનિષદ્ ॥

॥ મંગલમ્ ॥

શ્રીવર્દ્ધમાનં જિનવર્દ્ધમાનં,
સૂરીન્દ્રમેવં ગુરુહેમચન્દ્રમ્ ।
પ્રણમ્ય નમ્યં વિતનોમિ સામા-
ચારીશ્રુતં સૂત્રસમાશ્રયેણ ॥ ૧ ॥

સામાચારી સમાચીર્ણા, શ્રમણૈર્યા શુભક્રિયા ।
ત્રિધાઽસ્ત્યેષા સમાઽધ્યાતા, જિનાગમવિશારદૈઃ ॥ ૨ ॥

આદ્યા તત્રૌઘનિર્યુક્તિ - સ્થિતા સૌઘાભિધોચ્યતે ।
પદવિભાગનામ્નીહ, છેદસૂત્રાઽઽશ્રયાઽપરા ॥ ૩ ॥

ઇચ્છાદિકા તૃતીયા યા, સામાચારી સમીરિતા ।
ઉત્તરાધ્યયને સેહ, પ્રક્રાન્તા દશધોચ્યતે ॥ ૪ ॥

ઇચ્છા મિથ્યા તથાકાર, આવશ્યકી નૈષેધિકી ।
આપૃચ્છા પ્રતિપૃચ્છા ચ, છન્દના ચ નિમન્ત્રણા ॥ ૫ ॥

આચારોપનિષદ્

॥ મંગલમ્ ॥

આર્હન્ત્યની લક્ષ્મીથી વૃદ્ધિ પામતા શ્રી વર્દ્ધમાન
જિન અને ગુરુદેવ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વર, આ વંદનીય
વિભૂતિને નમસ્કાર કરીને, આગમના આધારે સામાચારી
શ્રુતની રચના કરું છું. ॥ ૧ ॥

શ્રમણ ભગવંતોએ સમ્યક્ રીતે આચરેલી શુભક્રિયા
એનું નામ સામાચારી. જિનાગમવિશારદોએ ત્રણ પ્રકારની
સામાચારી કહી છે. ॥ ૨ ॥

તેમાં પહેલી છે ઓઘ સામાચારી. એ ઓઘનિર્યુક્તિમાં
છે. બીજી છે પદવિભાગ સામાચારી. એ છેદસૂત્રોમાં છે.
॥ ૩ ॥

ત્રીજી છે ઈચ્છાકાર વગેરે સામાચારી. તે ઉત્તરાધ્યાનમાં
છે. આ સામાચારી દશ પ્રકારની છે. પ્રસ્તુતમાં આ
સામાચારીનું વર્ણન કરાય છે. ॥ ૪ ॥

(૧) ઈચ્છાકાર (૨) મિથ્યાકાર (૩) તથાકાર (૪)
આવશ્યકી (૫) નૈષેધિકી (૬) આપૃચ્છા (૭) પ્રતિપૃચ્છા
(૮) છંદના (૯) નિમંત્રણા ॥ ૫ ॥

દશમી ચોપસમ્પત્ સ્યાત્, સામાચારી જિનોદિતા ।
અનન્તા યાં સમાચર્ય, તીર્ણાઃ સંસારસાગરમ્ ॥ ૬ ॥

યતનીયમતોઽવશ્યં, સામાચારીસુપાલને ।
શ્રામણ્યસ્ય સુનિર્વાહ, એવમેવ યતો ભવેત્ ॥ ૭ ॥

સામાચારીસ્વરૂપં તદ્, વિજ્ઞાતવ્યં પ્રયત્નતઃ ।
તદવિજ્ઞસ્ય સામર્થ્યં, તદ્વિધૌ સમ્ભવેન્ન યત્ ॥ ૮ ॥

(અપજાતિ)

પ્રદત્તશશ્વચ્છુભસૌઘ્યભોગં,
પરમ્પદં પ્રાપ્તુમમોઘયોગમ્ ।
સિદ્ધચઙ્ગનાકાર્મણમદ્વિતીય -
મેકાગ્રચિત્તં શૃણુતૈતદેવ ॥ ૯ ॥

અને (૧૦) ઉપસંપદા. આ દશ પ્રકારની સામાચારી
જિનેશ્વર ભગવંતોએ કહી છે, કે જેને સમ્યક્ રીતે
આચરીને અનંત જીવો આ સંસાર સાગરને તરી ગયા
છે. ॥ ૬ ॥

માટે સામાચારીના સમ્યક્ પાલન માટે પ્રયત્ન કરવો
જોઈએ. કારણ કે આ જ રીતે સાધુપણનો સારી રીતે
નિર્વાહ થઈ શકે છે. ॥ ૭ ॥

તેથી સામાચારીના સ્વરૂપને સમ્યક્ રીતે જાણવું
જોઈએ. કારણ કે જે તેને જાણતો નથી, તે તેને
આચરવા માટે સમર્થ થતો નથી. ॥ ૮ ॥

શાશ્વત પ્રશસ્ત સુખનો ભોગવટો આપનારા, પરમ
પદને આપનારા અમોઘ યોગ, સિદ્ધિનારીને વશ કરવા
માટે અજોડ કાર્મણ... એવા આ સામાચારીના સ્વરૂપને
જ એકાગ્ર ચિત્તથી સાંભળો. ॥ ૯ ॥

૧. ઇચ્છાકારઃ

ઇચ્છયા કુર્વિદમિતિ, રાત્નિકાદ્યા દિશન્તિ યત્ ।
ઇચ્છાકારેણ તત્ કુર્યા-દિતીચ્છાકાર ઉચ્યતે ॥ ૧ ॥

ઇચ્છાકારો દ્વયોર્યુક્તો હ્યભ્યર્થનાવિધાનયોઃ ।
આજ્ઞાડ્ઢરાધનમેવં સ્યાત્, સમ્પ્રદાયાડ્ઢરસ્તથા ॥૨॥

ઇચ્છાકારપ્રયોગાત્ સ્યા- દુચ્ચગોત્રસમર્જનમ્ ।
અભિયોગનિમિત્તસ્ય, કર્મણશ્ચાપિ સડ્ઢક્ષયઃ ॥ ૩ ॥

પરપીડાલવસ્યાપિ, પરિહારં નિરીક્ષ્ય ચ ।
બહુમન્યેત લોકોઽપિ, હ્યહો શ્રીજિનશાસનમ્ ॥ ૪ ॥

અભ્યર્થિતેન વૈફલ્યં, નેયા નેચ્છાકૃતિસ્તથા ।
શક્ત્યભાવે વદેદ્દેતુ-પૂર્વકમસમર્થતામ્ ॥ ૫ ॥

૧. ઇચ્છાકાર

‘તમારી ઇચ્છાપૂર્વક આ કરો.’ એવો જે આદેશ રત્નાધિકો કરે, તે ઇચ્છાપૂર્વક કરવું એને ઇચ્છાકાર કહેવાય છે. ॥ ૧ ॥

અભ્યર્થના કરવામાં અને વિધાન કરવામાં કહેનાર અને સાંભળનાર બંનેના પક્ષે ઇચ્છાકાર ઉચિત છે. આ રીતે આજ્ઞાની આરાધના પણ થાય છે, અને સુવિહિત પરંપરાનો આદર પણ થાય છે. ॥ ૨ ॥

ઇચ્છાકારના પ્રયોગથી ઉચ્ચગોત્રનું ઉપાર્જન થાય છે, અને જે કર્મના ઉદયથી આભિયોગિક કામ (દાસત્વ) કરવું પડે, એ કર્મની નિર્જરા થાય છે. ॥ ૩ ॥

આદેશ કરવાથી બીજાના મનને પીડા થાય, એટલી પણ પીડાના પરિહારને જોઈને લોકોને પણ બહુમાન થાય, કે આ જૈન ધર્મ કેવો સુંદર છે. ॥ ૪ ॥

જેની પાસે અભ્યર્થના કરવામાં આવે તેણે પણ સામી વ્યક્તિની પ્રાર્થનાનો ભંગ ન કરવો જોઈએ. જો એની વાત માનવાની શક્તિ ન હોય, તો કારણ જણાવવાપૂર્વક પોતાની અસમર્થતા કહેવી જોઈએ. ॥૫॥

અનિગૂહિતવીર્યેણ, ભાવ્યં હિ સાધુના સદા ।
અભ્યર્થના ન કાર્યાઽતઃ, કાર્યાદુત્કૃષ્ટતો વિના ॥ ૬ ॥

અભ્યર્થનાં મુનિઃ કુર્યાદ્, ગ્લાનત્વાદિક્કારણૈઃ ।
રાત્નિકં પરિહૃત્યૈવ, મુક્ત્વા જ્ઞાનાદિકારણમ્ ॥ ૭ ॥

નિર્જરૈકાભિલાષી તુ, પ્રેક્ષ્ય પરપ્રયોજનમ્ ।
ઉપેત્યાપિ મુનિઃ કુર્યા-દિચ્છાકારં વિધાનતઃ ॥ ૮ ॥

(વસન્તતિલકા)

ન કલ્પતે મુનિજનસ્ય બલાભિયોગ,
ઇચ્છૈવ રાત્નિકજનપ્રભૃતૌ પ્રયોજ્યા ।
કાર્યાઽભિયોગકૃતિરપ્યપવાદતઃ સા,
જ્ઞેયાઽવિનીતહયસત્કનિદર્શનેન ॥ ૯ ॥

સાધુએ હંમેશા પોતાની શક્તિનું ગોપન કર્યા વિના
જ રહેવું જોઈએ. તેથી ઉત્કૃષ્ટ પ્રયોજન વિના બીજા
પાસે કોઈ અભ્યર્થના ન કરવી જોઈએ. ॥ ૬ ॥

જો રોગ વગેરે કારણોથી મુનિને અભ્યર્થના કરવી
જ પડે, તો પણ રત્નાધિકને ન કરવી. (વડીલને કામ
ન સોપવું.) હા, જ્ઞાન વગેરેનું પ્રયોજન હોય, તો રત્નાધિકને
પણ (વાચના વગેરે માટે) વિનંતિ કરવી. ॥ ૭ ॥

સાધુ તો નિર્જરાનો અભિલાષી હોય. એ જુએ કે
બીજાને પ્રયોજન છે, તો પોતે સામે ચાલીને વિધિપૂર્વક
વિનંતિ કરે કે, આપની ઇચ્છા હોય, તો મને આટલો
લાભ આપો. ॥ ૮ ॥

બળપૂર્વક પરાણે કોઈ પાસે કાંઈ કામ કરાવવું, એ
મુનિને કલ્પે નહીં. માટે રત્નાધિક આદિ પ્રત્યે ઇચ્છાકારનો
જ પ્રયોગ કરવો જોઈએ. અપવાદથી તો બળપૂર્વક પણ
(અધિકારી વ્યક્તિએ) કાર્ય કરવું જોઈએ. તે અવિનીત
ઘોડાના દૃષ્ટાંતથી સમજવું જોઈએ. ॥ ૯ ॥

૨. મિથ્યાકાર:

યત્કિञ્ચિદ્વિતથં ચેત્ સ્યા-દાચરિતં મુનેઃ ક્વચિત્ ।
મિથ્યૈતદિતિ વિજ્ઞાય, મિથ્યાકારઃ પ્રયુજ્યતે ॥ ૧ ॥

અવશ્યં પ્રતિક્રમ્યં ચેત્, કૃત્વા પાપં તતો વરમ્ ।
પાપસ્યાકરણં ચૈવ, હ્યુત્સર્ગેઽયં પ્રતિક્રમઃ ॥ ૨ ॥

પુનર્યો નાચરેત્ પાપં, પ્રતિક્રાન્તસ્ત્રિધાઽપિ યઃ ।
મિથ્યાકારઃ શ્રુતે પ્રોક્ત-સ્તસ્યૈવ પારમાર્થિકઃ ॥ ૩ ॥

મિથ્યાકારં પ્રયુજ્યાપિ, પાપં કુર્યાન્તદેવ યઃ ।
પ્રત્યક્ષઃ સ મૃષાવાદી, માયાનિકૃતિતત્પરઃ ॥ ૪ ॥

‘મિ’ મૃદુમાર્દવત્વે સ્યાત્, ‘છા’ દોષસ્થગને સ્મૃતમ્ ।
‘મિ’ મર્યાદાસ્થિતો ‘દુ’ ત્તિ, જુગુપ્સામિ નિજં તથા ॥૫॥

૨. મિથ્યાકાર

જો કોઈ પણ આચારસ્થાનમાં મુનિથી કાંઈ પણ ખોટું થઈ જાય, તો તે ખોટું છે, એમ જાણીને મિથ્યાકારનો પ્રયોગ કરવો જોઈએ = મિચ્છામિ દુઃકલ્પમ્ દેવું જોઈએ. ॥૧॥

જો પાપ કર્યા પછી અવશ્ય પ્રતિક્રમણ કરવાનું જ છે, તો તેના કરતા બહેતર છે કે પાપ કરવું જ નહીં. અને આ જ ઉત્સર્ગથી પ્રતિક્રમણ છે, કે પાપ કરવું જ નહીં. ॥ ૨ ॥

જે ફરીથી પાપ આચરતો નથી, જે મન, વચન, કાયાથી પાપથી પાછો ફર્યો છે, તેનું જ મિચ્છામિ દુઃકલ્પમ્ સાચું છે, એમ શ્રુતમાં કહ્યું છે. ॥ ૩ ॥

જે મિચ્છામિ દુઃકલ્પમ્ આપ્યા પછી પણ ફરીથી તે જ પાપ કરે છે, એ તો પ્રત્યક્ષ મૃષાવાદી છે, માયા ને પ્રપંચમાં તત્પર છે. ॥ ૪ ॥

મિ - શરીર અને મનની મૃદુતાથી

ચ્છા - દોષોનું છાદન કરું છું.

મિ - મર્યાદામાં રહ્યો છું.

દુ - મારા દુષ્ટ આત્માની જુગુપ્સા કરું છું.

‘ક’ કૃતં હા મયા પાપં, ‘હ’ લઙ્ઘયે શમેન તત્ ।
મિથ્યાદુષ્કૃતાક્ષરાણા - મર્થ ઇષ સમાસતઃ ॥ ૬ ॥

મિથ્યાકારપ્રયોગેન, જિનાજ્ઞાહારાધનં ભવેત્ ।
તીવ્રસ્તતોઽપિ સંવેગો - ડપુનઃકૃતેશ્ચ નિશ્ચયઃ ॥૭॥

નિયમેન સમુલ્લાસ, ઇતદ્ભાવસ્ય જાયતે ।
ઉક્તાક્ષરાર્થવિજ્ઞસ્ય, તસ્ય તત્પ્રતિબન્ધતઃ ॥ ૮ ॥

(માલિની)

વૃજિનવિષયહેય - પ્રજ્ઞયા સંયુનક્તિ,
હ્યનુશયમતયા સમ્મેલમપ્યાતનોતિ ।
પરિહરતિ ચ પાપ - સત્કભૂયઃપ્રસન્નગં,
વ્રજતિ શમિતિ મિથ્યા-દુષ્કૃતસ્ય પ્રદાતા ॥ ૯ ॥

ક - હાય ! મેં પાપ કર્યું.

ડ - ઉપશમથી તે પાપને ઓળંગી જાઉં છું.

આ મિચ્છામિ દુઃકલ્પમ્ પદના અક્ષરોનો સંક્ષેપથી
અર્થ છે. ॥ ૬ ॥

મિથ્યાકારના પ્રયોગથી જિનાજ્ઞાની આરાધના થાય
છે. તેનાથી તીવ્ર સંવેગ થાય છે અને ફરીથી એ પાપ
નહીં કરવાનો નિશ્ચય થાય છે. ॥ ૭ ॥

જે ઉપરોક્ત અક્ષરોના અર્થને સમ્યક્ રીતે જાણે
છે, તેને તે તે અર્થ પ્રત્યે વિશિષ્ટ આદર હોય છે. માટે
તેને આવા (સંવેગ વગેરે) ભાવનો અવશ્ય ઉલ્લાસ થાય
છે. ॥ ૮ ॥

જે મિચ્છામિ દુઃકલ્પમ્ આપે છે, તેને પાપ પ્રત્યે
હેયબુદ્ધિ થાય છે. હૃદયમાં પશ્ચાત્તાપનો ભાવ જાગે છે.
તે ફરીથી તે પાપ કરવાનું ટાળે છે. આ રીતે મિચ્છામિ
દુઃકલ્પમ્ આપનાર સુખી થાય છે. ॥ ૯ ॥

૩. તથાકારઃ

સૂત્રાર્થાદિષુ કાર્યેષુ, ગુરુણાઙ્ગિહિતેષુ યત્ ૧
તથેતિ વદનં સાધો-સ્તથાકારઃ સ ંચ્યતે ૧૧ ૧ ૧૧

કૃત્યાકૃત્યવિદઃ પઞ્ચ-મહાવ્રતપરિસ્થિતેઃ ૧
તપસંયમયુક્તસ્ય, તથાકારોઽવિકલ્પતઃ ૧૧ ૨ ૧૧

સંવિજ્ઞપાક્ષિકે ગીતે, તથાકારોઽવિકલ્પતઃ ૧
ઇતરસ્મિન્ વિકલ્પેન, યુક્તિક્ષમે ન ચાપરે ૧૧ ૩ ૧૧

જ્ઞાનેન વેત્તિ ગીતાર્થઃ, સંવેગેનોપદેષ્ટિ ચ ૧
તસ્મિન્સ્તુ યોઽતથાકારો - ડભિનિવેશફલં હિ તત્ ૧૧૪ ૧૧

પ્રત્યપાયાન્ વિજાનન્તિ, હ્યાચાર્યા એવ ન ત્વહમ્ ૧
એવમ્મત્વાઽવિકલ્પેન, તથાકારઃ શ્રુતે શ્રુતઃ ૧૧ ૫ ૧૧

૩. તથાકાર

ગુરુએ કહેલા સૂત્ર-અર્થ વગેરે કાર્યોમાં મુનિ જે ‘તે
જ મુજબ છે’ - ‘તહતિ’ એમ કહે, તે તથાકાર કહેવાય
છે. ૧૧ ૧ ૧૧

જે કાર્ય-અકાર્યને જાણે છે, જે પાંચ મહાવ્રતોમાં
સુસ્થિત છે અને જે તપ-સંયમથી યુક્ત છે, તેમનું વચન
કોઈ વિકલ્પ કર્યા વિના તહતિ કરવું જોઈએ. ૧૧ ૨ ૧૧

જે સંવિજ્ઞપાક્ષિક ગીતાર્થ હોય, તેમનું વચન પણ
કોઈ વિકલ્પ કર્યા વિના તહતિ કરવું જોઈએ. તે સિવાયની
વ્યક્તિની વાત યુક્તિયુક્ત હોય તો તહતિ કરવી જોઈએ.
અન્યથા તહતિ ન કરવી જોઈએ. ૧૧ ૩ ૧૧

ગીતાર્થ જ્ઞાનથી જાણે છે, અને સંવેગથી કહે છે.
તેની વાત પણ તહતિ ન કરવી, એ અભિનિવેશનું જ
ફળ છે. ૧૧ ૪ ૧૧

આચાર્ય ભગવંત જ પ્રત્યપાયોને જાણે છે. (તેમનું
વચન નહીં માનવામાં જે નુકશાનો છે, તે જાણે છે.) હું
નથી જાણતો. આ રીતે માનીને કોઈ વિકલ્પ કર્યા વિના
તેમની વાત તહતિ કરવી જોઈએ, એમ શ્રુતમાં (કલ્પસૂત્રમાં)
કહ્યું છે. ૧૧ ૫ ૧૧

ચણ્ડરુદ્રસૂરેઃ શિષ્યો, માષતુષમુનિસ્તથા ।
કૈવલ્યં યદવાપૈતદ્, ભાવતથાકૃતેઃ ફલમ્ ॥ ૬ ॥

ન હિ મોહનિકારાય, તથાકારસમૌષધમ્ ।
સ્મર્તવ્યમાષ્ટકં ચાત્ર, હારિભદ્રમિદં વચઃ ॥ ૭ ॥

ન મોહોદ્રિક્તતાઽભાવે, સ્વાગ્રહો જાયતે ક્વચિત્ ।
ગુણવત્પારતન્ન્યં હિ, તદનુત્કર્ષસાધનમ્ ॥ ૮ ॥

(અપજાતિ)

મિથ્યાત્વસઙ્ગો હ્યતથાકૃતેસ્સ્યાન્,
મોહસ્ય પોષઃ સુગુણસ્ય શોષઃ ।
અતો મહામન્ત્રવદેતદસ્તુ,
‘હ્યાજ્ઞા ગુરુણામવિચારણીયા’ ॥ ૯ ॥

ચંડરુદ્રસૂરિના શિષ્યો અને માષતુષ મુનિએ
કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી, તે ફળ હતું ભાવ તથાકારનું.
(ગુરુ જે કહે છે, તે બરાબર જ છે, એવી દૃઢ શ્રદ્ધાનું.)
॥ ૬ ॥

મોહનો નાશ કરવો હોય, તો તથાકાર જેવું કોઈ
ઔષધ નથી. આ વિષયમાં અષ્ટક પ્રકરણનું પૂ. હરિભદ્રસૂરિ
મહારાજનું આ વચન યાદ કરવા જેવું છે.. ॥ ૭ ॥

મોહના અતિરેક વિના ક્યાંય સ્વાગ્રહ થતો નથી.
અને મોહનો અપકર્ષ કરવાનો કોઈ ઉપાય હોય, તો એ
છે ગુણવાન વ્યક્તિને પરતંત્ર (સમર્પિત) બની જવું તે.
॥ ૮ ॥

તહતિ ન કરવાથી (પૂર્વોક્ત રીતે) મિથ્યાત્વ લાગે
છે, મોહનું પોષણ થાય છે, અને સદ્ગુણોનું શોષણ થાય
છે. માટે આટલી વાત મહામંત્રની જેમ આત્મસાત્ કરી
લેવી જોઈએ, કે ‘ગુરુની આજ્ઞા અવિચારણીય છે’ =
કોઈ વિકલ્પ કર્યા વિના ગુરુની આજ્ઞાનો અમલ કરવો
જોઈએ. ॥ ૯ ॥

૪. આવશ્યકી

કાર્યેણ ગચ્છતઃ સૂત્ર-નીત્યા ગુર્વાજ્ઞયા મુનેઃ ।
આવશ્યકીતિ વિજ્ઞેયા, વસત્યાદેર્વિનિર્ગમે ॥ ૧ ॥

તદેવ તસ્ય કાર્યં સ્યાદ્, યદ્રત્નત્રયસાધકમ્ ।
અકાર્યં હિ મુનેરન્યત્, તત્ર નાવશ્યકી શુચિઃ ॥ ૨ ॥

અકાર્યે ગચ્છતોઽપિ ય-દાવશ્યકીવચસ્તુ તત્ ।
નિર્વિષયં વચોમાત્રં, દોષહેતુર્મૃષા તથા ॥ ૩ ॥

અધિકારોઽપિ ન સાધો, રત્નત્રયબહિર્ભૂતે ।
એતાવદેવ શ્રામણ્યં, યદ્રત્નત્રયસાધનમ્ ॥ ૪ ॥

૪. આવશ્યકી

ગુર્વાજ્ઞાપૂર્વક શાસ્ત્રનીતિથી મુનિ કોઈ પ્રયોજનથી
વસતિ વગેરેની બહાર જાય, ત્યારે ‘આવશ્યકી’ સામાચારી
સમજવી જોઈએ. ॥ ૧ ॥

સાધુને તો તેનું પ્રયોજન હોય, કે જે રત્નત્રયીનું
સાધક હોય, એ સિવાય તો મુનિ માટે બધું જ અકાર્ય
છે. તેથી એના માટે મુનિ આવશ્યકી કરે, તો એ શુદ્ધ
નથી. ॥ ૨ ॥

અકાર્ય માટે જનાર મુનિ પણ આવસ્તહિ એવું
વચન બોલે, તેમાં અવશ્યકાર્યરૂપ વિષય જ નથી. માટે
તે નિર્વિષય છે. તેથી ત્યાં માત્ર વચન જ છે, તેને
અનુરૂપ ક્રિયા નથી. એવું વચન દોષનું કારણ છે અને
મૃષાવાદ છે. ॥ ૩ ॥

જે રત્નત્રયીની બહારની વસ્તુ છે, તે વસ્તુ કરવાનો
સાધુનો અધિકાર જ નથી. રત્નત્રયીની સાધના કરવી,
એટલું જ તેનું સાધુપણું છે. ॥ ૪ ॥

કાર્યમપિ સ્યાદકાર્યં, મુનેર્ગુર્વાજ્ઞયા વિના ।
સર્વમપિ યતઃ સાધો- ગુર્વાયન્તં ન સંશયઃ ॥ ૫ ॥

કિંચ્ચ કાર્યે ગુરુક્તોઽપિ, વ્રજેદનુપયોગતઃ ।
તદાપ્યાવશ્યકી નાસ્ય, શુદ્ધયતીર્યાઽવિશુદ્ધિતઃ ॥ ૬ ॥

સર્વેરાવશ્યકૈર્યુક્તો, યઃ સ આવશ્યકીયુતઃ ।
તત્રૈવાન્વર્થયોગેના - ડન્યત્ર ચ તદભાવતઃ ॥ ૭ ॥

ઈર્યાનિમિત્તબન્ધો ન, નાત્મવિરાધનાદયઃ ।
સ્વાધ્યાયાદિગુણાસ્તુ સ્યુ-ર્વસતિસ્થમુનેર્યતઃ ॥ ૮ ॥

(ભુજઙ્ગપ્રયાતમ્)

અતઃ કારણેનૈવ ગન્તવ્યમેતજ્ઞ,
જિનોક્તં રહસ્યં સમાચારસત્કમ્ ।
અવશ્યં ચ હેતૌ તુ ગમ્યં યતસ્સ્યુ -
ગુરુપાસનાદ્યા ગુણાઃ સિદ્ધ્યુપાયાઃ ॥ ૯ ॥

વળી રત્નત્રયીરૂપ કાર્ય માટે બહાર જનાર મહાત્મા
પણ જો ગુરુની આજ્ઞા ન લે, તો એ અકાર્ય બની જાય.
કારણ કે સાધુનું બધું જ ગુરુને આધીન છે, એ નિઃશંક
છે. ॥ ૫ ॥

વળી મુનિ રત્નત્રયી માટે જતા હોય, ગુરુની આજ્ઞા
પણ હોય, તો ય ઉપયોગ વિના ચાલે, તો તેમની
આવશ્યકી સામાચારી શુદ્ધ નથી, કારણ કે અનુપયોગને
કારણે ઈર્યાસમિતિનો ભંગ થાય છે. ॥ ૬ ॥

જે સર્વ આવશ્યકોથી યુક્ત છે, તે આવશ્યકી
સામાચારી સહિત છે. કારણ કે ‘આવશ્યકી’ ની વ્યુત્પત્તિ
તેનામાં જ ઘટે છે, બીજામાં ઘટતી નથી. ॥ ૭ ॥

મુનિ ઉપાશ્રયમાં રહે, તો તેમને ચાલવાથી થતો
કર્મબંધ થતો નથી, આત્મવિરાધના, સંયમવિરાધના વગેરે
દોષો પણ લાગતા નથી, ઉલ્ટુ સ્વાધ્યાય વગેરે લાભો
થાય છે. ॥ ૮ ॥

માટે આવશ્યકી સામાચારીનું આ રહસ્ય જિનેશ્વરોએ
કહ્યું છે, કે કારણ હોય તો જ બહાર જવું. અને કારણ
હોય તો જરૂર જવું જ. કારણ કે એનાથી ગુરુની
ઉપાસના (ગોચરી-પાણી વગેરેનો લાભ) વગેરે સિદ્ધિના
ઉપાયો રૂપ ગુણો થાય છે. ॥ ૯ ॥

૫. નૈષેધિકી

કૃતપાપનિષેધાત્મા - ડવગ્રહસ્ય પ્રવેશને ।
નૈષેધિકીતિ યદ્ બ્રૂયાન્, નૈષેધિકીતિ સોચ્યતે ॥ ૧ ॥

ગુરુણામુપદેશેન, ચોપયોગપુરસ્સરમ્ ।
નૈષેધિક્યપિ કર્તવ્યા, મૌને મુખ્યમિદં દ્વયમ્ ॥ ૨ ॥

દૃઢ્યત્નોપયોગેન, દેવગુર્વોરવગ્રહે ।
પ્રવેશ ઇષ્ટદોષનિષ્ટ-ફલદસ્ત્વન્યથા ભવેત્ ॥ ૩ ॥

ચૈત્યદર્શનમાત્રેઽપિ, શ્રાદ્ધા ઔચિત્યશેઞ્ચરા ।
અવતરન્તિ હસ્ત્યાદેઃ, સાધૂનાં તુ કથૈવ કા ? ॥ ૪ ॥

વિશિષ્ટૌચિત્યશાલિત્વાદ્, યત્નવત્ત્વાત્સદાઽપિ ચ ।
વિશિષ્ટતરતદ્વત્ત્વં, નિષેધેન મુનેર્ભવેત્ ॥ ૫ ॥

૫. નૈષેધિકી

પોતાના આત્માને પાપનો નિષેધ કરનારા મુનિ
અવગ્રહમાં પ્રવેશતા ‘નિસીઠિ’ એમ બોલે, તેને ‘નૈષેધિકી’
સામાચારી કહેવાય છે. ॥ ૧ ॥

નૈષેધિકી સામાચારી પણ (૧) ગુરુના ઉપદેશથી
(૨) ઉપયોગપૂર્વક કરવી જોઈએ. આ બે વસ્તુ સાધુપણમાં
મુખ્ય છે. ॥ ૨ ॥

દેવ-ગુરુના અવગ્રહમાં દૃઢ યત્ન અને ઉપયોગ
પૂર્વક પ્રવેશ કરીએ તો તેનાથી કર્મનિર્જરારૂપ ઈષ્ટ ફળ
મળે છે, અન્યથા કર્મબંધરૂપ અનિષ્ટ ફળ મળે છે. ॥૩॥

ઔચિત્યમાં નિપુણ શ્રાવકો ચૈત્યનું દર્શન થતાની
સાથે જ હાથી વગેરે પરથી ઉતરી જાય છે, તો પછી
સાધુઓની તો વાત જ શું કરવી ? ॥ ૪ ॥

સાધુ તો વિશિષ્ટ ઔચિત્ય સંપન્ન હોય, સદા માટે
યત્નયુક્ત હોય, માટે મુનિ ‘નિસિઠી’ કરે, તેનાથી તેમને
વધુ વિશિષ્ટ યત્ન અને ઉપયોગનો ભાવ આવે. ॥૫॥

દૃઢપ્રયત્નવૈકલ્યં, સજ્જાયતે નિયોગતઃ ।

આશાતનાભયાભાવા - દતસ્તદ્ભયવાન્ ભવેત્ ॥ ૬ ॥

શય્યાં સ્થાનં યદા કુર્યા - તદા નૈષેધિકી ભવેત્ ।

યસ્માન્નત્તદા નિષેધોઽસ્તિ, સા નિષેધાત્મિકા ચ યત્ ॥ ૭ ॥

મૂલોત્તરગુણાનાં યો - ઇતિચારાણાં નિષેધકૃત્ ।

સતી નૈષેધિકી તસ્ય, વાઙ્માત્રમિતરસ્ય તુ ॥ ૮ ॥

(વસન્તતિલકા)

મૂલોત્તરૈર્ગુણગણૈઃ સહિતસ્તુ યઃ સ,

આવશ્યકેન સહિતો નિયમાન્નિષિદ્ધઃ ।

યદ્વા નિષિદ્ધપુરુષઃ કૃતપાપહાનઃ,

સાવશ્યકો નિયમતો ભવતીતિ તુલ્યમ્ ॥ ૯ ॥

આશાતનાનો ભય ન હોવાના કારણે જ દૃઢ પ્રયત્નનો અભાવ થાય છે. માટે આશાતનાનો ભય રાખવો જોઈએ. ॥ ૬ ॥

જ્યારે મુનિ શયન કે ઉભા રહેવા વગેરેની ક્રિયા કરે, ત્યારે નૈષેધિકી સામાચારી હોય, કારણ કે ત્યારે બાહ્ય વ્યાપારોનો નિષેધ છે, અને નૈષેધિકી સામાચારી નિષેધરૂપ છે. ॥ ૭ ॥

જેણે મૂળ-ઉત્તર ગુણોના અતિચારોનો નિષેધ કર્યો છે, તેની જ 'નિસીદ્ધિ' સારી છે. બીજાની 'નિસીદ્ધિ' તો વચનમાત્ર જ છે. (નિસીદ્ધિ એવો શબ્દ જ તેની પાસે છે, તેને અનુરૂપ વસ્તુસ્થિતિ નથી.) ॥ ૮ ॥

જે મૂળ-ઉત્તર ગુણગણોથી યુક્ત છે, આવશ્યક સહિત છે, તે અવશ્ય નિષિદ્ધ છે. (પાપોનો નિષેધ કરનાર છે.) અથવા તો પાપોનો ત્યાગ કરનાર જે નિષિદ્ધ આત્મા છે, તે અવશ્ય આવશ્યક સહિત છે. આ રીતે આ બંને સામાચારીના સ્વામી તુલ્ય છે. ॥૯॥

૬. આપૃચ્છા

આત્મહિતસ્ય કાર્યસ્ય, પ્રતિજ્ઞાયા ગુરોઃ પુરઃ ।
નિવેદનં વિનીતસ્ય, સાડપૃચ્છા સમયે સ્મૃતા ॥ ૧ ॥

શ્રેયસ્તત્પૂર્વકં કર્મ, નાન્યથેત્યવધાર્યતામ્ ।
સર્વં પૃષ્ટ્વૈવ કર્તવ્ય-મિતિ કલ્પાનુશાસનમ્ ॥ ૨ ॥

યતો ગુરુર્વિધિજ્ઞાતા, દર્શયતિ વિધિં શુચિમ્ ।
તતોઽપિ તત્પ્રતિપત્તિઃ, શુભભાવોદયસ્તતઃ ॥ ૩ ॥

તતોઽપિ વિઘ્નસંહાર, ઇષ્ટપ્રાપ્તિસ્તતો ભવેત્ ।
તતોઽપિ સૌખ્યસન્તાનઃ, સદ્ધક્ષયશ્ચાપિ પાપ્મનામ્ ॥ ૪ ॥

તતોઽપિ સદ્ગતિલાભઃ, સદ્ગુરોશ્ચાપિ સદ્ગતિઃ ।
સચ્છ્રુત્યાદિસુલબ્ધેશ્ચ, તતોઽપિ સ્યાત્ પરા ગતિઃ ॥ ૫ ॥

૭. આપૃચ્છા

આત્મહિતકારક કાર્યની પ્રતિજ્ઞાનું ગુરુસમક્ષ
વિનયપૂર્વક નિવેદન કરવું, તેને સિદ્ધાન્તમાં આપૃચ્છા
કહી છે. ॥ ૧ ॥

આપૃચ્છાપૂર્વક કાર્ય કરાય, તે જ કલ્યાણકારક છે,
અન્ય નહીં, એવો દૃઢ નિશ્ચય કરવો જોઈએ. બધું
ગુરુને પૂછીને જ કરવું જોઈએ એવું કલ્પસૂત્રનું અનુશાસન
છે. ॥ ૨ ॥

ગુરુ વિધિજ્ઞાતા છે, માટે તેઓ શુદ્ધ વિધિ બતાવે
છે. તેથી શિષ્ય શુદ્ધ વિધિનો સ્વીકાર કરે છે. તેનાથી
શિષ્યને શુભ ભાવ જાગે છે. ॥ ૩ ॥

તેનાથી વિઘ્નો જતા રહે છે, તેનાથી ઇષ્ટની પ્રાપ્તિ
થાય છે. તેનાથી પણ સુખની પરંપરા ચાલે છે અને
પાપોનો ક્ષય થાય છે. ॥ ૪ ॥

તેનાથી સદ્ગતિ મળે છે, તેનાથી સદ્ગુરુનું સાન્નિધ્ય
મળે છે. તથા સમ્યક્શ્રવણ વગેરેની પ્રાપ્તિ દ્વારા પરમગતિ
થાય છે. ॥ ૫ ॥

અનાપૃચ્છ્ય તુ કુર્વાણ, ઉક્તસર્વવિપર્યયમ્ ।
પ્રાપ્નોત્યનર્થસન્દોહં, કાર્યાડપૃચ્છા સદાપ્યતઃ ॥ ૬ ॥

આપૃચ્છા મહ્ગલં પ્રોક્ત-મેવમ્ભૂતનયાડશયાત્ ।
મહ્ગં કલ્યાણકં લાતી-તિ નિરુક્તિસમન્વયાત્ ॥ ૭ ॥

ગુરુમાપૃચ્છતઃ પૃચ્છા, ગૌતમાદિમહાત્મનામ્ ।
પારતન્ત્ર્યં શ્રીવીરે ચ, પરમપદકારણમ્ ॥ ૮ ॥

(શિશ્વરિણિ)

નિમેષોન્મેષાદીન્, ગુરુવરમથાડપૃચ્છ્ય ય ઇહ,
હ્યનાપૃચ્છ્યાજસ્રં, ગુરુતરમભીષ્ટં પ્રકુરુતે ।
ન જાને દુર્ભાગ્યઃ, સ તુ કમતિસન્ધત્ત ઇતધી-
ર્જિનં વા સૂરિં વા- ડપ્યહહ નિજમાત્માનમપિ વા ? ॥૯॥

જે ગુરુને પૂછ્યા વિના કરે છે, તે તો ઉપરોક્ત સર્વ
લાભોનો વિપર્યાસ પામે છે, અનર્થોના સમૂહને પામે છે,
માટે હંમેશા ગુરુને આપૃચ્છા કરવી જોઈએ. ॥૬॥

મંગ - કલ્યાણ, તેને લાવે તે મંગળ.

આ રીતે 'મંગલ'ની વ્યુત્પત્તિનો સમન્વય થતો
હોવાથી એવંભૂતનયના આશયથી આપૃચ્છા એ મંગળ
કહ્યું છે. ॥ ૭ ॥

જે ગુરુને પૂછે છે, તે ગૌતમસ્વામી આદિ મહાપુરુષોને
પૂછે છે, એ શ્રી વીર પ્રભુને સમર્પિત છે. એનું આ
સમર્પણ પરમ પદનું કારણ બને છે. ॥ ૮ ॥

બહુવેલ સંદિસાહું ઇત્યાદિ આદેશોથી આંખના પલકારા
અને શ્વાસોચ્છ્વાસ વગેરેની પણ ગુરુદેવ પાસે રજા
લીધા બાદ જે વારંવાર મોટું મોટું પણ મનગમતું કાર્ય
પૂછ્યા વિના કરે છે, તે દુર્ભાગી અને મૂર્ખ છે. તે
ભગવાનને છેતરે છે ? ગુરુને છેતરે છે ? કે પોતાના
આત્માને છેતરે છે ? એ જ સમજાતું નથી. ॥ ૯ ॥

૭. પ્રતિપૃચ્છા

પૂર્વનિયુક્તકાર્યસ્ય, પૃચ્છા યા કરણક્ષણે ।
કાર્યાન્તરાદિજ્ઞાનાર્થ, પ્રતિપૃચ્છા તુ સોચ્યતે ॥ ૧ ॥

કાર્યાન્તરેણ કાર્યં સ્યાત્, કાલાન્તરેઽથવા ભવેત્ ।
કૃતં વાઽસ્તિ તદા કાર્ય-મન્યો વા તત્ કરિષ્યતિ ॥૨॥

અથવાઽપિ પ્રવૃત્તસ્ય, ત્રિવારસ્ખલનાવશાત્ ।
પ્રતિપૃચ્છા પ્રયોજ્યા સ્યાત્, તતઃ શકુનતો વ્રજેત્ ॥ ૩ ॥

કેચિદાહુઃ પ્રતિપૃચ્છા, પ્રાગ્ નિષિદ્ધે પ્રવર્તતે ।
એવમપિ ન દોષો ય - દુત્સર્ગેતરયોર્વૃષઃ ॥ ૪ ॥

૭. પ્રતિપૃચ્છા

ગુરુને પહેલા આપૃચ્છા કરતી વખતે જે કાર્યનું
નિવેદન કર્યું હોય, તે કાર્યના સમયે ગુરુને બીજું કામ
કરાવવું હોય, ઇત્યાદિ જાણવા માટે જે પ્રશ્ન કરાય, તેને
પ્રતિપૃચ્છા કહેવાય. ॥ ૧ ॥

શક્ય છે કે ગુરુને અન્ય કાર્યનું પ્રયોજન હોય,
કે તે કાર્ય પછી અન્ય કાળે થાય એવી ઇચ્છા હોય,
અથવા તો તે કામ કરી દીધું હોય, કે અન્ય કોઈ કરશે
એવી ગુરુની ધારણા હોય. ॥ ૨ ॥

અથવા શિષ્ય ગુરુને પૂછીને અમુક કાર્ય માટે
જાય, ત્યારે ત્રણ વાર સુધી રસ્તામાં સ્ખલના થાય,
તો પ્રતિપૃચ્છા કરવી જોઈએ. અને પછી શુકન લઈને
જવું જોઈએ. ॥૩॥

કેટલાક એમ કહે છે કે પ્રતિપૃચ્છા એ પૂર્વનિષિદ્ધ
વાતમાં કરવામાં આવે છે. (ગુરુએ પહેલા જેની ના પાડી
હોય, તેનું ફરી પ્રયોજન ઊભું થાય ત્યારે ફરી પૂછવામાં
આવે છે.) તો આ રીતે પણ દોષ નથી. કારણ કે ધર્મ
તો ઉત્સર્ગ અને અપવાદ એ બેમાં રહેલો છે. ॥ ૪ ॥

उत्पद्यते हि साधवस्था, देशकालामयान् प्रति ।
कार्यं यस्यामकार्यं स्यात्, कर्म कार्यं तु वर्जयेत् ॥५॥

આપૃચ્છા ન ફલં દાતું, સ્વાતન્ત્ર્યાત્પ્રત્યલા ભવેત્
પ્રતિપૃચ્છોપકર્ત્રી સા, તાં વિના તદસમ્ભવાત્ ॥ ૬ ॥

इत्थञ्च प्रतिपृच्छाया, अभावेऽपि फलं भवेत् ।
आपृच्छाजन्यमित्येत - दपास्तं मुग्धनोदनम् ॥ ७ ॥

निष्फलैव तदापृच्छा, सामाचारीत्यपि मृषा ।
अविलम्बितकार्येऽस्याः, साफल्यात्सहकारितः ॥ ८ ॥

(અપજાતિ)

पूर्णां हि साधोः परतन्त्रभावो,
गुरुं प्रतीति प्रतिपृच्छयोक्तम् ।
कथं समाचार इह स्वतन्त्रे,
श्रामण्यमप्येतदहो ! विचिन्त्यम् ॥ ९ ॥

જેમ કે આયુર્વેદમાં કહ્યું છે કે વિશિષ્ટ દેશ-કાળના રોગોમાં તે અવસ્થા ઉદ્ભવે છે, કે જેમાં અકાર્ય કર્તવ્ય બને છે, અને કર્તવ્યને છોડવું પડે છે. ॥ ૫ ॥

આપૃચ્છા એ સ્વતંત્રરૂપે ફળ આપવામાં સમર્થ નથી. પણ એ તો પ્રતિપૃચ્છા પર ઉપકાર કરે છે. કારણ કે આપૃચ્છા વિના પ્રતિપૃચ્છા સંભવિત નથી. ॥ ૬ ॥

આ રીતે - પ્રતિપૃચ્છા ન કરો, તો પણ આપૃચ્છાનું ફળ તો મળે જ છે - એવા મુઘજનના તર્કનું નિરાકરણ થઈ જાય છે. ॥ ૭ ॥

તો પછી આપૃચ્છા સામાચારી નિષ્ફળ જ છે એમ કહેવું પણ ખોટું છે. કારણ કે જ્યાં કાર્ય અવિલંબિતપણે કરવાનું હોય, (વચ્ચે કાળક્ષેપ ન હોય,) ત્યાં અવિલંબિત-કાર્યકરણરૂપ સહકારી ભળવાથી આપૃચ્છા સામાચારી સફળ બને છે. (અન્યથા પણ પરંપરાએ આ સામાચારી સફળ જ છે, એ શ્લોક ૬ માં દર્શાવ્યું છે.) ॥ ૮ ॥

પ્રતિપૃચ્છા સામાચારી એમ કહે છે કે સાધુ ગુરુને પૂર્ણરૂપે પરતંત્ર છે. માટે જે સ્વતંત્ર છે, તેનામાં સામાચારી કે સાધુપણું શી રીતે સંભવી શકે ? એ વિચારણીય છે. ॥ ૯ ॥

૮. છન્દના

ગુર્વાજ્ઞયા યથાર્હં યદ્, દાનં પ્રાગ્ગૃહીતસ્ય તુ ।
અશનાદેરિયં સામા - ચારી સ્યાચ્છન્દનાભિધા ॥ ૧ ॥

આત્મલબ્ધિક- વિશિષ્ટ- તપસ્વ્યાદિં પ્રતીત્ય યત્ ।
વિશેષવિષયા ચૈષા, નાચર્યા સકલૈસ્તતઃ ॥ ૨ ॥

મણ્ડલિભોજિનસ્સર્વે - ષ્યેકભક્તતપસ્વિનઃ ।
પ્રાગ્ગૃહીતાશનાઽભાવા- દતસ્તેષાં ભવેન્ન સા ॥ ૩ ॥

અધિકગ્રહણં ચાત્મ- લબ્ધ્યાદેરસ્તિ સમ્મતમ્ ।
બાલાદીનાં પ્રદાનેન, હ્યાત્મનો યદનુગ્રહઃ ॥ ૪ ॥

૮. છંદના

ગુરુની આજ્ઞાપૂર્વક પહેલા ગ્રહણ કરેલા આહાર આદિનું જે યથાયોગ્ય દાન કરવું, એ છંદના નામની સામાચારી છે. ॥ ૧ ॥

આત્મલબ્ધિક (પોતે જ લાવેલી ગોચરી વાપરનાર), વિશિષ્ટ તપસ્વી વગેરેને આશ્રીને આ સામાચારી વિશેષવિષયક છે. માટે બાકી બધાએ આ સામાચારીનું પાલન કરવાનું હોતું નથી. ॥ ૨ ॥

બાકી બધા મુનિઓ તો માંડલીમાં વાપરનારા હોય, અને એકાસણાના તપવાળા હોય. માટે તેમની પાસે પહેલા ગ્રહણ કરેલ આહાર ન હોય. માટે તેમને છંદના સામાચારી ન હોય. ॥ ૩ ॥

આત્મલબ્ધિક વગેરેને પોતાના પ્રમાણ કરતા વધારે વહોરવાનું શાસ્ત્રસમ્મત છે. કારણ કે વધારાનો આહાર બાળ-ગ્લાન વગેરેને આપી શકાય અને તેનાથી થતી નિર્જરાથી પોતાના આત્મા પર અનુગ્રહ થાય. ॥ ૪ ॥

બાલાદિશ્ચેન્ન ગૃહ્ણીયાત્, તથાપિ સફલૈવ સા ।
આજ્ઞાશુદ્ધસ્ય ભાવસ્ય, નિર્જરા ફલદત્વતઃ ॥ ૫ ॥

નિર્જરા ભાવશુદ્ધૌ સ્યાદ્, ગ્રહણેઽગ્રહણેઽપિ ચ ।
બન્ધસ્તુ ભાવમાલિન્યે, ગ્રહણેઽગ્રહણેઽપિ ચ ॥ ૬ ॥

દ્વાદશાઙ્ગાપ્તસારાણાં, રહસ્યમૃષીણાં પરમ્ ।
પ્રમાણં પરિણામસ્યા - દાશ્રિતાનાં વિનિશ્ચયમ્ ॥ ૭ ॥

જ્ઞાનાદ્યુપગ્રહાઽઽશંસા-જન્યા ભવતુ છન્દના ।
મા પ્રત્યુપકૃતીહાતો, મા ભૂત્ કીર્તીચ્છયા તથા ॥ ૮ ॥

(વસન્તતિલકા)

છન્દોઽપિ નાલસતયા નનુ લાતુ કિઞ્ચિત્,
મા લાતુ પ્રત્યુપકૃતિં હ્યપિ દર્શયન્ સઃ ।
સન્નિર્જરા ભવતુ છન્દકસત્કલાભ,
ઇત્યેવ ધીરગુણયુક્ ગ્રહણં કરોતુ ॥ ૯ ॥

જો બાળ વગેરે ગ્રહણ ન કરે, તો પણ છંદના
સફળ છે, કારણ કે આજ્ઞાશુદ્ધ ભાવ નિર્જરારૂપી ફળ
આપે જ છે. ॥ ૫ ॥

જો ભાવવિશુદ્ધિ હોય, તો બાળ વગેરે આહારનું
ગ્રહણ કરે કે ન કરે, તો પણ નિર્જરા થાય છે, અને
જો ભાવમાલિન્ય હોય, તો બાળ વગેરે ગ્રહણ કરે કે ન
કરે, તો પણ કર્મબંધ થાય છે. ॥ ૬ ॥

દ્વાદશાંગીના રહસ્યને પામનારા, નિશ્ચયનયનું
અવલંબન કરનારા ઋષિઓનું આ પરમ રહસ્ય છે, કે
પરિણામ (અધ્યવસાય) એ પ્રમાણ છે. ॥ ૭ ॥

જ્ઞાન વગેરેનો ઉપગ્રહ થાય એવી ભાવનાથી છંદના
કરવી જોઈએ. પણ હું એને આપીશ, તો એ પ્રત્યુપકાર
કરશે, કે મારી કીર્તિ થશે, એવી ઈચ્છાથી છંદના ન
કરવી જોઈએ. ॥ ૮ ॥

જેને છંદના કરવામાં આવે છે, તેણે પણ આળસથી
કે હું તમારા પર પ્રત્યુપકાર કરીશ એવું દેખાડીને ગ્રહણ
ન કરવું જોઈએ. ‘છંદના કરનારને સત્તાગત કર્મોની
નિર્જરાનો લાભ થાઓ’ આ જ ભાવનાથી ધીર ગુણોથી
યુક્ત મુનિએ ગ્રહણ કરવું જોઈએ. ॥ ૯ ॥

૧. નિમન્ત્રણા

ગુર્વાજ્ઞયાઙ્ગૃહીતસ્યા - શનાદેઃ પ્રાર્થના તુ યા ।
સ્વાધ્યાયાદિપરિશ્રાન્તઃ, કુર્યાદેનાં નિમન્ત્રણામ્ ॥ ૧ ॥

સ્વાધ્યાયાદિકસ્ત્રિન્નોઽપિ, સેવાર્થમુદ્યમી ભવેત્ ।
અવિચ્છિન્નેચ્છભાવેન, સિદ્ધિસાધકકર્મસુ ॥ ૨ ॥

જિનવચઃસુધાસત્ક, પરિણતેસ્તુ સમ્ભવેત્ ।
નિરન્તરમભિલાષો, મોક્ષાનુષ્ઠાનસન્તતૌ ॥ ૩ ॥

યથા બુભુક્ષિતસ્યેચ્છા, જાતુ નોચ્છિદ્યતેઽશને ।
તથા મોક્ષાર્થિનામિચ્છા, નોપાયે છિદ્યતે ક્ષણમ્ ॥ ૪ ॥

ન યોગ્યતાં વિના શસ્યા, હીચ્છાઙ્ગ્યૌચિત્યભદ્ગતઃ ।
ગુરુપૃચ્છયા તાં જ્ઞાત્વા, પ્રવર્તેત સદાપ્યતઃ ॥ ૫ ॥

૮. નિમંત્રણા

ગુરુની આજ્ઞાપૂર્વક જે આહારાદિ હજી વહોર્યા નથી, તેની જે પ્રાર્થના કરવી, હું તમારા માટે આહારાદિ લાવું એમ વિનંતિ કરવી, તે નિમંત્રણા સામાચારી કહેવાય. મુનિ સ્વાધ્યાય વગેરેથી થાકી જાય, ત્યારે તેમણે નિમંત્રણા કરવી જોઈએ. ॥ ૧ ॥

સાધુ સ્વાધ્યાય વગેરેથી થાકેલા હોય, તો પણ સેવા માટે ઉદ્યમ કરવો જોઈએ. કારણ કે મોક્ષસાધક અનુષ્ઠાનોને આચરવા માટેની તેમની ઈચ્છાનો કદી વિચ્છેદ થતો નથી. ॥ ૨ ॥

જિનવચનરૂપી સુધાની પરિણતિ થાય, તો મોક્ષસાધક અનુષ્ઠાનોની શ્રેણિને આચરવાની સતત અભિલાષા થયા કરે. ॥ ૩ ॥

જેમ ભૂખ્યાને કદી ભોજન કરવાની ઈચ્છાનો વિચ્છેદ થતો નથી. તેમ મોક્ષાભિલાષી આત્માને મોક્ષના ઉપાયની ઈચ્છા એક ક્ષણ માટે પણ વિચ્છિન્ન થતી નથી. ॥૪॥

એક વાત અહીં ધ્યાનમાં રાખવી, કે જે અનુષ્ઠાન આચરવાની પોતાનામાં યોગ્યતા ન હોય, તેની ઈચ્છા પ્રશસ્ત નથી. કારણ કે તેનાથી ઔચિત્યનો ભંગ થાય છે. માટે હંમેશા ગુરુને પૂછીને યોગ્યતાને જાણીને પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ. ॥ ૫ ॥

ગુર્વાજ્ઞયાઙ્કૃતેઽપિ સ્યાત્, ફલમૌચિત્યપાલનાત્ ।
અનાજ્ઞયા કૃતેઽપિ નો, ફલમૌચિત્યભજ્જનાત્ ॥ ૬ ॥

ગુર્વાજ્ઞયા પ્રવૃત્તસ્ય, શ્રદ્ધયા કર્તુમિચ્છતઃ ।
અદીનસ્ય ભવત્યેવં, લાભ એવ તપસ્વિનઃ ॥ ૭ ॥

લાભેન યોજયન્ સાધૂન્, હન્તિ લાભાન્તરાયકમ્ ।
કુર્વાણસ્તત્સમાધિં ચ, સર્વસમાધિમૃચ્છતિ ॥ ૮ ॥

(શાર્દૂલવિક્રીડિતમ્)

ચારિત્રં પ્રતિભગ્નતામૃતિવશાન્, નશ્યત્યપાટાચ્છુતં,
વૈયાવૃત્યરુહં શુભોદયમહો !, નો કર્મ નશ્યેત્ ક્વચિત્ ।
એકસ્મિન્ મહિતે મુનૌ મુનિજનાઃ સર્વેઽપ્યહો ! પૂજિતા,
દૃષ્ટાન્તં ભરતાદયોઽત્ર બહવ-સ્તસ્માદ્ યતીન્ તર્પય ॥ ૯ ॥

ગુરુ અમુક અનુષ્ઠાન કરવાની ના પાડે, તો તે ન કરવા છતાં પણ ફળ મળે છે, કારણ કે તેનાથી ઔચિત્યનું પાલન થાય છે અને ગુરુની આજ્ઞા વિના તો તે અનુષ્ઠાન કરે, તો પણ તેનું ફળ મળતું નથી. કારણ કે તેનાથી ઔચિત્યનો ભંગ થાય છે. ॥ ૬ ॥

જે ગુર્વાજ્ઞાથી પ્રવૃત્ત થાય છે, અને ભક્તિની અભિલાષાથી કરવા ઇચ્છે છે, તેમને કદાચ વહોરવા ગયા પછી વસ્તુ ન મળે તો ય તે અદીન તપસ્વીને તો લાભ જ છે. ॥ ૭ ॥

જે સાધુઓને પ્રતિલાભે છે (આહારાદિ આપે છે), તે લાભાંતરાય કર્મનો ક્ષય કરે છે. અને જે તેમને સમાધિ આપે છે, તે સર્વ પ્રકારની સમાધિને પ્રાપ્ત કરે છે. ॥ ૮ ॥

ચારિત્ર એ પ્રતિભગ્નતાથી (દીક્ષા છોડી દેવાથી) કે મરણથી નાશ પામે છે. શ્રુત એ પરાવર્તન ન કરવાથી નાશ પામે છે. પણ વૈયાવચ્ચથી ઉપાર્જિત કરેલ શુભ પરિણામવાળું કર્મ નાશ પામતું નથી. એક મુનિને પૂજવાથી સર્વ મુનિઓની પૂજા (ભક્તિ) કરવાનો લાભ મળે છે. સાધુસેવાના ઉત્તમ ફળના વિષયમાં ભરતચક્રવર્તી વગેરે ઘણા દૃષ્ટાંતો છે, માટે મુનિઓની આહાર-પાણી વગેરેથી ભક્તિ કરવી જોઈએ. ॥ ૯ ॥

૧૦. ઉપસમ્પદ્

જ્ઞાનાદ્યર્થમન્યગચ્છ - સૂરિપ્રભૃતિસેવનમ્ ।

ઉપસમ્પદિતિ ઋચાતા, ઇત્વરકાલીના ચ સા ॥ ૧ ॥

જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર-ભેદાદેષા ત્રિધા મતા ।

જ્ઞાને તુ વર્તના સન્ધિ-ગ્રહણં ચેત્યપિ ત્રિધા ॥ ૨ ॥

ત્રિતયં તત્ત્વ સૂત્રાર્થો - ભયગતં નિરૂપિતમ્ ।

દર્શનેઽપ્યેવમેવૈષા, જ્ઞેયા નવવિધા તથા ॥ ૩ ॥

વર્તના તુ સ્થિરીકારઃ, સન્ધના ઘટના મતા ।

પ્રદેશાન્તરનષ્ટસ્ય, ગ્રહણં તુ નવગ્રહઃ ॥ ૪ ॥

ચારિત્રાર્થ સૂરેઃ કશ્ચિદ્, વૈયાવૃત્યં પ્રપદ્યતે ।

ઈત્વરો વા ભવેદ્ યાવત્ - કથિકોઽપ્યથવા તુ સઃ ॥૫॥

૧૦. ઉપસંપદા

જ્ઞાન વગેરે માટે અન્ય ગચ્છના આચાર્ય વગેરેની ઉપાસના કરવી, એ ઉપસંપદા સામાચારી તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. આ સામાચારી અમુક સમય પૂરતી હોય છે. ॥૧॥

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના ભેદથી એ ત્રણ પ્રકારે છે. જ્ઞાનના વિષયમાં વર્તના, સંધાન અને ગ્રહણ એમ ત્રણ પ્રકારે છે. ॥ ૨ ॥

આ ત્રણ પણ સૂત્ર, અર્થ અને તદ્દુભયના વિષયમાં છે. આ રીતે દર્શનના વિષયમાં પણ (૩ x ૩) નવ પ્રકારની આ સામાચારી સમજવી. ॥ ૩ ॥

વર્તનાનો અર્થ છે સ્થિરીકરણ. સંધનાનો અર્થ છે જે અમુક અંશો તૂટી ગયા હોય-ભૂલાઈ ગયા હોય, તેનું અનુસંધાન કરવું. અને ગ્રહણ એટલે અપૂર્વ-નવું ભણવું. ॥ ૪ ॥

કોઈ મુનિ ચારિત્ર માટે આચાર્યની વૈયાવચ્ચ કરવાનું સ્વીકારે છે. તે અમુક સમય માટે કે આજીવન પણ હોય છે. ॥ ૫ ॥

તથૈવ તપસે કશ્ચિ - દુપસમ્પદમૃચ્છતિ ।
વિકૃષ્ટક્ષપકસ્સ સ્યા - દવિકૃષ્ટતપાસ્તુ વા ॥ ૬ ॥

યદર્થમુપસમ્પન્ન-સ્તમર્થં ન કરોતિ યઃ ।
સ્મારણા ક્રિયતે તસ્ય, તતોઽપિ ચ વિસર્જનમ્ ॥ ૭ ॥

યદ્વા સમાપ્તિમાનીતે, પ્રતિપન્નપ્રયોજને ।
સ્મારણા ક્રિયતે તસ્ય, તતોઽપિ ચ વિસર્જનમ્ ॥ ૮ ॥

(ઉપજાતિ)

નિરૂપિતેયં શ્રમણોપસમ્પદ્, નિગદ્યતેઽથ સગૃહોપસમ્પદ્ ।
નાવગ્રહે કેનચિદપ્યદન્તે, સ્થેયં તૃતીયવ્રતરક્ષણાર્થમ્ ॥૯॥

તે જ રીતે કોઈ તપ માટે ઉપસંપદા સ્વીકારે છે, તે વિકૃષ્ટ (અટ્ઠમથી વધુ) તપ કરનારા હોય, કે અવિકૃષ્ટ તપ કરનારા હોય. ॥ ૬ ॥

જે મુનિએ જેના માટે ઉપસંપદા લીધી હોય, તે મુનિ તે વસ્તુ ન કરે તો તેમને સ્મરણ કરાવવામાં આવે. છતાં પણ ન કરે, તો તેમને વિદાય આપવામાં આવે. ॥ ૭ ॥

અથવા તો જે પ્રયોજનથી ઉપસંપદા લીધી હોય, તે પ્રયોજન પૂરું થઈ જાય, ત્યારે તે મુનિને સ્મરણ કરાવવામાં આવે છે, અને પછી વિદાય આપવામાં આવે છે. ॥ ૮ ॥

આ રીતે શ્રમણ-ઉપસંપદા કહી. હવે ગૃહસ્થ-ઉપસંપદા કહેવાય છે. તેની વિધિ આ છે કે જે અવગ્રહ (ઉતારો) કોઈએ આપ્યો ન હોય ત્યાં ન રહેવું જોઈએ. જેનો અવગ્રહ હોય તેની રજા માંગીને ત્યાં રહેવું જોઈએ. કારણ કે આ રીતે ત્રીજા મહાવ્રતની રક્ષા થાય છે. ॥૯॥

:: ઉપસંહારઃ ::

(મન્દાક્રાન્તા)

સામાચારી- મિતિ દશવિધા- માગમોક્ત્તાં નિશમ્ય,
આરાધ્યેયં, હ્યુચિતસમયે, સાધુભિઃ સાધુ નિત્યમ્ ।
એતત્સેવા, ચિતરતિ યથા - ઋચ્યાતચારિત્રવિત્તં,
યસ્ય પ્રાપ્ત્યા, ભવતિ સફલા, પ્રાપ્તકલ્યાણબોધિઃ ॥

इति

ચરમતીર્થપતિ - કરુણાસાગર - શ્રીમહાવીરસ્વામિશાસને
શ્રી અંધેરી ગુજરાતી જૈન સંઘ- શ્રી આદિપાર્શ્વચૈત્યસાન્નિધ્યે
મુનિરસામ્બરનયને (૨૦૬૭) વૈક્રમેઽબ્દે
ફાલ્ગુન- કૃષ્ણ- એકાદશ્યાં
તપાગચ્છીયાચાર્યદેવ-શ્રીમદ્વિજયપ્રેમ- ભુવનભાનુ- પદ્મ-
હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરશિષ્ય-
આચાર્યવિજયકલ્યાણબોધિસૂરિસંવર્ણિતા
દશવિધસામાચારીરહસ્યનિરૂપિકા
નવનિર્મિતા સંસ્કૃતપ્રકરણરૂપા
આચારોપનિષદ્

:: ઉપસંહાર ::

આ રીતે આગમમાં કહેલી દશ પ્રકારની સામાચારી
સાંભળીને સાધુઓએ હંમેશા ઉચિત સમયે તેની સમ્યક્
આરાધના કરવી જોઈએ. આ સામાચારીઓની આરાધના
યથાખ્યાત ચારિત્ર-સંપત્તિનું અર્પણ કરે છે. જેની પ્રાપ્તિ
દ્વારા આપણને મળેલ દુર્લભ કલ્યાણબોધિ (સમ્યક્
દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન) સફળ થાય છે.

ઈति

ચરમ તીર્થપતિ - કરુણાસાગર - શ્રી
મહાવીરસ્વામિશાસને
શ્રી અંધેરી ગુજરાતી જૈન સંઘ -
શ્રી આદિ- પાર્શ્વચૈત્ય સાન્નિધ્યે
વિ. સં. ૨૦૬૭ ફાગણ વદ ૧૧ દિવસે
તપાગચ્છીય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય-પ્રેમ-ભુવનભાનુ-
પદ્મ-હેમચંદ્રસૂરીશ્વરશિષ્ય
આચાર્ય વિજય કલ્યાણબોધિસૂરિ સંવર્ણિતા
દશવિધ સામાચારી રહસ્ય નિરૂપિકા
નવનિર્મિત સંસ્કૃતપ્રકરણરૂપા
આચારોપનિષદ્